

מגמות בסחר בסחורות ובשירותים בין ישראל וסין בעידן הקורונה

דורון אלה | 10 בנובמבר, 2021

מאמר זה סוקר את מגמות הסחר בסחורות ובשירותים בין ישראל וסין בעשור האחרון ובדגש על שנת 2020, שבה העולם התמודד עם מגפת הקורונה. התמודדותן של מדינות עם התפרצויות חוזרות של המגפה כללו סגירה, בדרגות שונות, של פעילותן הכלכלית, שגרמה חוסר וודאות כלכלי ופיננסי ולעתים למשברים כלכליים של ממש במגזרים מסוימים. המשבר הכלכלי וחוסר הוודאות שמלווים את מגפת הקורונה חוללו שינויים במגמות סחר בינלאומי: בעוד שהסחר של ישראל עם מדינות מסוימות הצטמצם, עם אחרות הוא דווקא התרחב והרכבו השתנה בהתאם לצרכיהן המתפתחים של המדינות בתקופה זו. יחסי המסחר של ישראל עם סין, הן בסחורות והן בשירותים, לא הושפעו במידה רבה על ידי המשבר (מלבד תיירות שהופסקה כליל). עם זאת, היקפי הסחר בסחורות עם סין עדיין נמוכים יחסית. אלו עמדו ב-2020 על 11.9 מיליארד דולר, ונמצאים בפער די גדול מהסחר עם ארצות הברית (18 מיליארד דולר) והאיחוד האירופאי (40 מיליארד דולר). היקפי הסחר של ישראל עם סין מהווים קרוב ל-11 אחוזים מסך הסחר בסחורות הכולל של ישראל ופחות מ-2 אחוזים בסחר בשירותים.

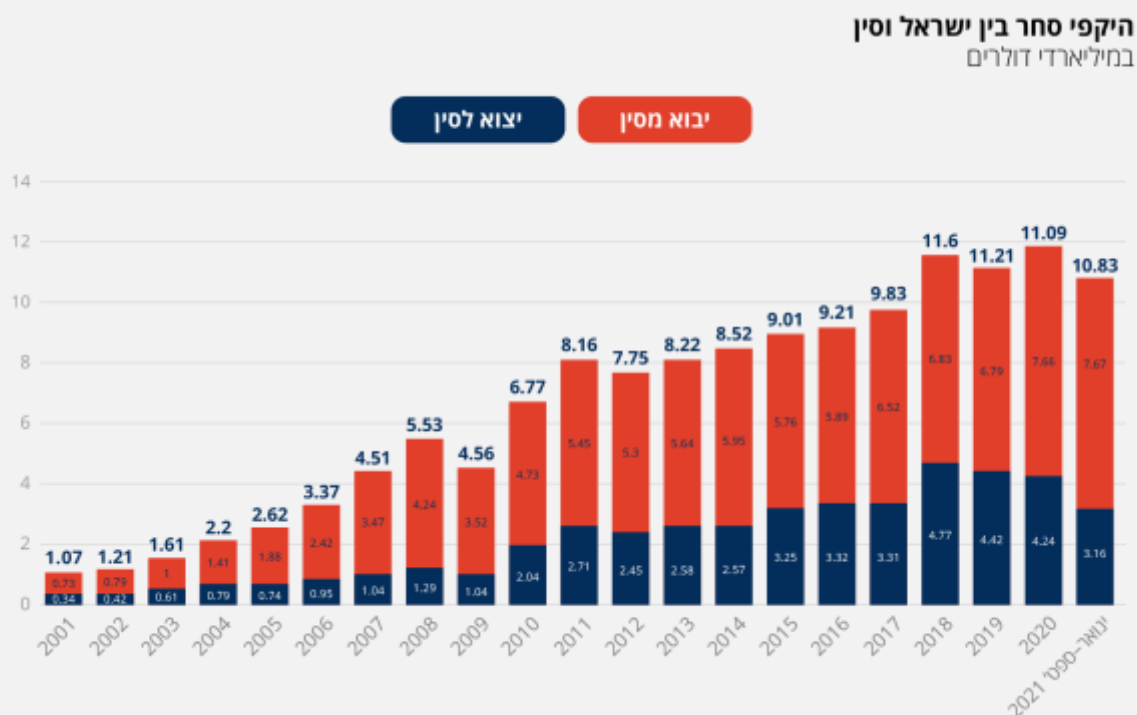
סחר בסחורות

יחסי הסחר בין סין וישראל בסחורות התרחבו וגדלו באופן משמעותי בשני העשורים האחרונים. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס), ב-2001 עמד היקף הסחר בין ישראל לסין על 1.07 מיליארד דולר וב-2020 הגיע ל-11.9 מיליארד דולר (ראו גרף 1). סין (ללא הונג קונג) הפכה לשותפת הסחר השלישית בגודלה של ישראל, אך בפער משמעותי אחרי ארצות הברית (18 מיליארד ב-2020) והאיחוד האירופי (40 מיליארד ב-2020); הסחר עם סין גדול יותר מכל שותפה אירופית בנפרד; ראו גרף 2).¹ היקף הסחר עם סין, ביחס לכלל הסחר של ישראל עם העולם, נמצא גם הוא בעליה מתמדת: אם ב-2017 הסחר עם סין היווה כ-8.88 אחוזים מכלל הסחר של ישראל עם העולם, ב-2020 הוא הגיע ל-10.66 אחוזים. עם זאת, במשך כל תקופה זו ישראל נמצאת בגירעון מסחרי אל מול סין,

¹ בשנת 2020 הווה היצוא (ללא יהלומים) לאיחוד האירופי (10.3 מיליארד דולר) ולארצות הברית (13.8 מיליארד דולר) יותר מ-48 אחוזים מכלל היצוא הישראלי לעולם, שעמד על 50.1 מיליארד דולר. היקפי הסחר עם ארצות הברית עמדו בשנת 2020 על כ-18 מיליארד דולר ועם האיחוד האירופי על כ-40 מיליארד דולר, מתוך כלל סחר החוץ של ישראל, שעמד על 110.8 מיליארד דולר.

כאשר הייבוא מסין לישראל כפול, ולעתים אף יותר, מהייצוא הישראלי אליה. הייצוא לסין הגיע לשיא בשנת 2018, אז ייצאה ישראל לסין סחורות בשווי 4.77 מיליארד דולר, אך מאז הוא נמצא במגמת ירידה, וב-2020 הוא הסתכם ב-4.22 מיליארד דולר. מנגד, הייבוא מסין לישראל נמצא במגמת עליה כללית והגיע בשנת 2020 לשיא של 7.66 מיליארד דולר.²

גרף 1: היקפי סחר בין ישראל וסין במיליארדי דולרים, ללא יהלומים (2001-ספטמבר 2021)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

² שנת 2009 היא יוצאת דופן ובה ירד הייבוא מסין באופן משמעותי בעקבות השלכות המשבר הפיננסי של 2008; הייבוא ירד באופן מינורי גם בשנת 2012 ובשנת 2019, אך עלה משמעותית בשנת 2020.

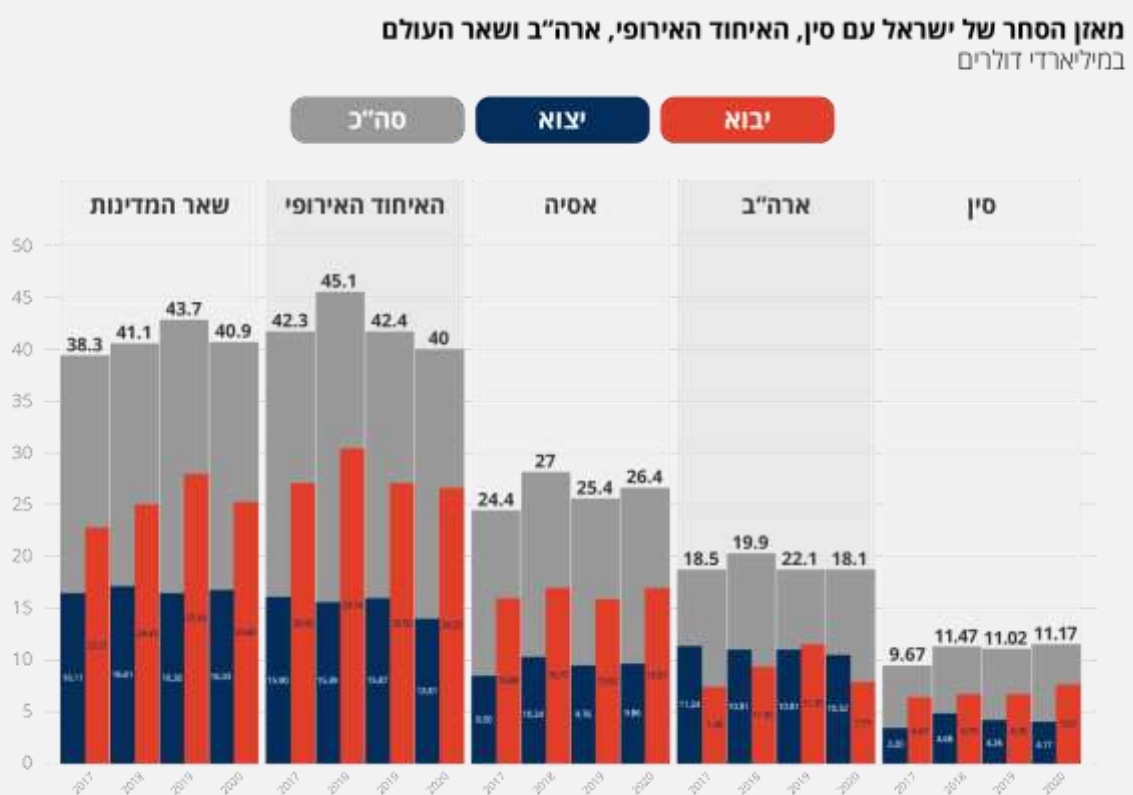
גרף 2: היקפי סחר של ישראל עם סין, ארצות הברית, האיחוד האירופי ושאר העולם במיליארדי דולרים (2017-יולי 2021)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

במבט השוואתי, בשנת 2020 הסחר עם סין הווה כ-10.7 אחוזים מסך הסחר של ישראל עם העולם, שעמד על 110.8 מיליארד דולר, וכ-45 אחוזים מסך הסחר של ישראל עם מדינות אסיה, שעמד על 26.4 מיליארד דולר. באותה שנה ירד הסחר בין ישראל לאיחוד האירופי לכ-40 מיליארד דולר, שהם 36 אחוזים מסך סחר החוץ שלה, לאחר שיא של 45.1 מיליארד דולר ב-2018. באופן דומה, הסחר של ישראל עם ארצות הברית ירד גם הוא ב-2020 ל כ-18 מיליארד דולר, שהם 16.2 אחוזים מסך סחר החוץ שלה, לעומת 22.1 מיליארד דולר ב-2019 (ראו גרף 3). בשנת 2020, בעוד סחר החוץ של ישראל, ובפרט עם ארצות הברית והאיחוד האירופי, ירד, היקף הסחר עם סין דווקא עלה. גם במחצית השנה הראשונה של 2021 היקף הסחר של ישראל עם סין נמצא במגמת עליה נוספת ומינואר עד ספטמבר הוא עמד על 10.83 מיליארד דולר שמתוכם 3.16 מיליארד דולר הינם ייצוא לסין ו-7.67 מיליארד דולר ייבוא ממנה. אם תמשך מגמה זו, היקף הסחר ב-2021 צפוי לעבור את זה שנרשם ב-2020. לאור זאת, צמיחת יחסיה הכלכליים של ישראל עם סין מחייבת בחינה מדוקדקת של רכיבי הסחר תוך מיצוי הזדמנויות וצמצום סיכונים פוטנציאליים.

גרף 3: היקפי סחר בין ישראל עם סין, ארצות הברית, האיחוד האירופי, אסיה ושאר העולם במיליארדי דולרים, ללא יהלומים (2017-2020)

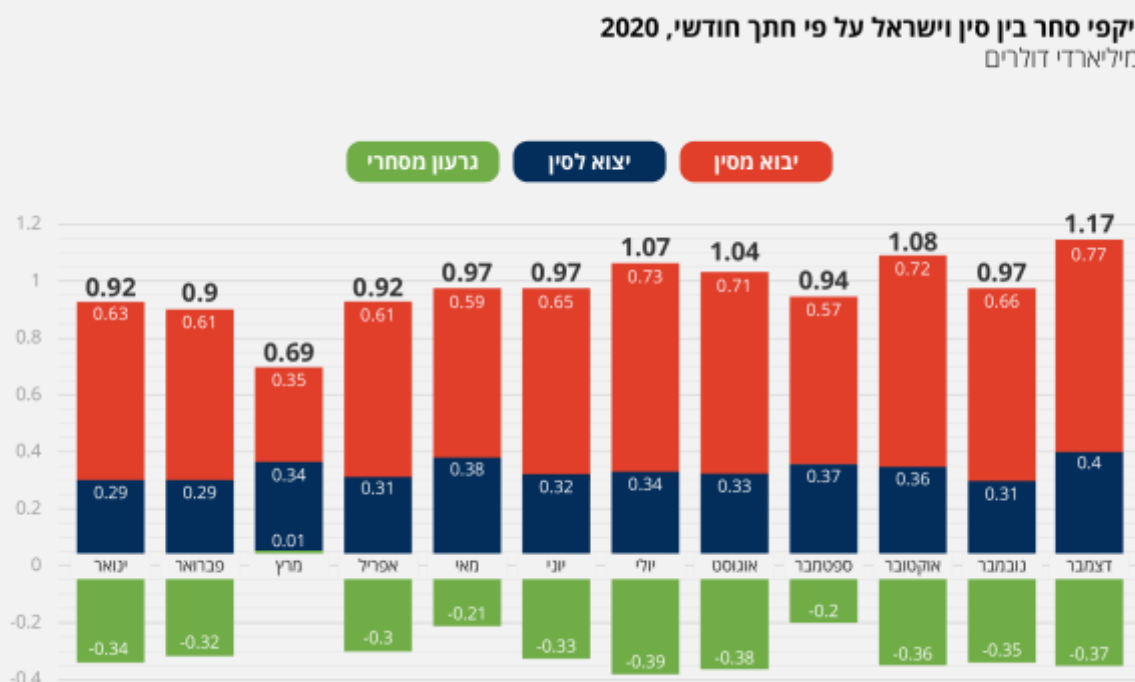

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

בשנת 2020 עמד הסחר החודשי בסחורות בין סין וישראל במוצע על 970 מיליון דולר, מתוכם יבוא של 632.5 מיליון דולר במוצע בחודש. בחודש מארס, אז הפכה התפרצות מגפת הקורונה בעיר ווחאן לפומבית, ירד הסחר לשפל של כ-690 מיליון דולר (ראו גרף 4), והיבוא מסין ירד משמעותית לכ-338.1 מיליון דולר, בהשוואה ל-408.7 מיליון דולר ליבוא מסין בחודש מארס 2019. עם זאת, היקף הסחר בסחורות בין ישראל וסין ב-2020 היה גבוה ב-690 מיליון דולר מאשר ב-2019, דבר הנובע מעלייה של 870 מיליון דולר ביבוא מסין ובמקביל ירידה של 180 מיליון בייצוא הישראלי. באופן דומה, במרץ 2020 הסחר עם האיחוד האירופאי עמד על 3.2 מיליארד דולר (2.3 מיליארד דולר יבוא מהאיחוד האירופאי ו-926 מיליון דולר ייצוא לאיחוד האירופאי), ירידה חדה מהיקף סחר של 5.3 מיליארד דולר ב-2019; עם ארצות הברית עמד הסחר במרץ 2020 על 1.5 מיליארד דולר (640 מיליון דולר יבוא מארצות הברית ו-932 מיליון דולר ייצוא לארצות הברית), ירידה קלה מהיקף סחר של 1.7 מיליארד דולר במארס 2019. לעומת זאת, במרץ 2021 הסחר של ישראל עם סין גדל ועמד

על 1.14 מיליארד דולר, שמתוכם 796 מיליון דולר ייבוא מסין ו-345 מיליון דולר ייצוא ישראלי לסין.³

גרף 4: חתך חודשי של סחר בין סין וישראל בשנת 2020 (מיליארדי דולרים)

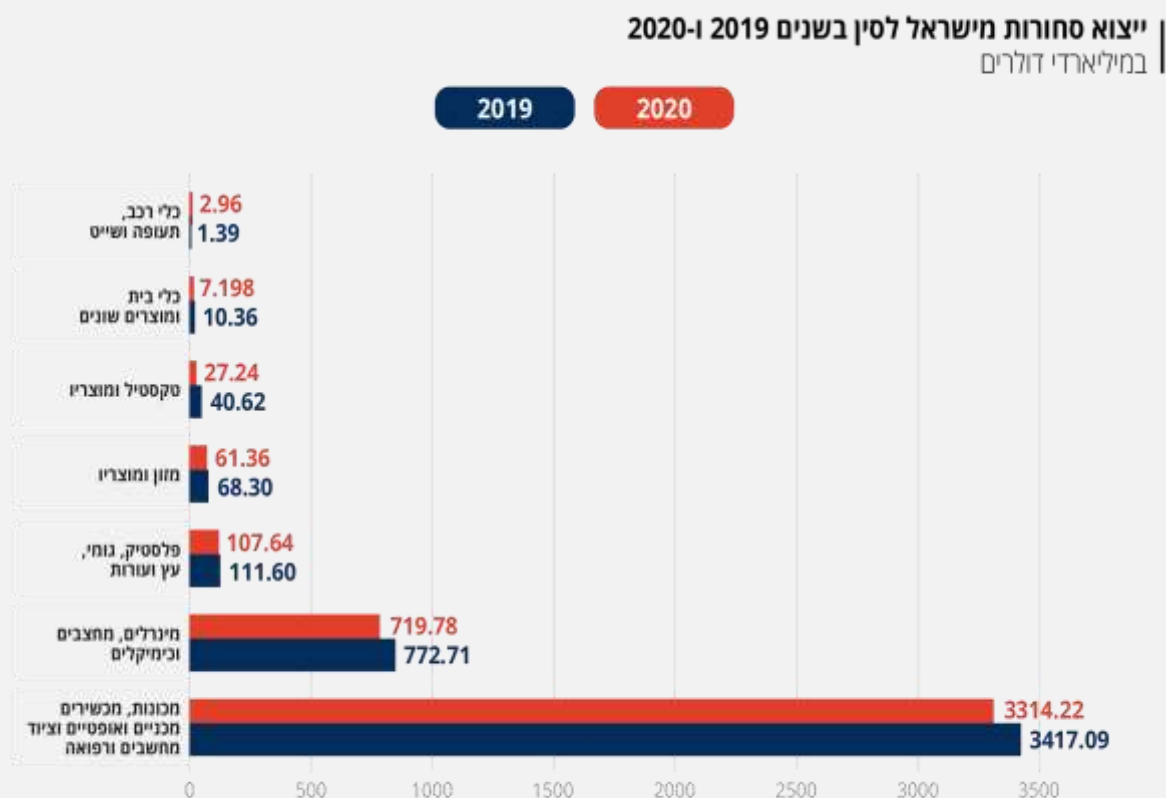
נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

הירידה בייצוא הישראלי לסין בשנת 2020 נובעת בעיקר מירידה של 102 מיליון דולר בייצוא מכונות ומכשירים מכניים ואופטיים וציוד מחשבים ורפואה, ובירידה של 52 מיליון דולר בייצוא מינרלים, מחצבים וכימיקלים (ראו גרף 5). העלייה בייבוא מסין לישראל בשנת 2020 מתבטאת במספר תחומים עיקריים. ראשית, נרשמה עלייה של 364 מיליון דולר בייבוא של מכונות וציוד מכני, שבמסגרתן נרכשו באופן חד פעמי עגורנים בשווי של 198 מיליון דולר עבור נמלי ישראל.⁴ כן נרשמה עלייה של 200 מיליון דולר בייבוא טובין, לרבות חבילות לשימוש עצמי שערך עד 75 דולר, ככל הנראה רכישות של אנשים פרטיים באתרי קניות סיניים כגון עלי-אקספרס שבמסגרתם נכללות גם מסיכות פנים. בנוסף, נרשמה עליה של 103 מיליון דולר בייבוא מוצרי טקסטיל מסין (ראו גרף 6).

³ הסחר עם האיחוד האירופאי בחודש מרץ 2021 עלה מעט ועמד על 3.5 מיליארד דולר (2.5 מיליארד דולר ייבוא מהאיחוד האירופאי ו-966 מיליון דולר ייצוא אל האיחוד האירופאי); הסחר עם ארצות הברית במרץ 2021 ירד במעט ועמד על 1.6 מיליארד דולר (649 מיליון דולר ייבוא מארצות הברית ומיליארד דולר ייצוא לארצות הברית).

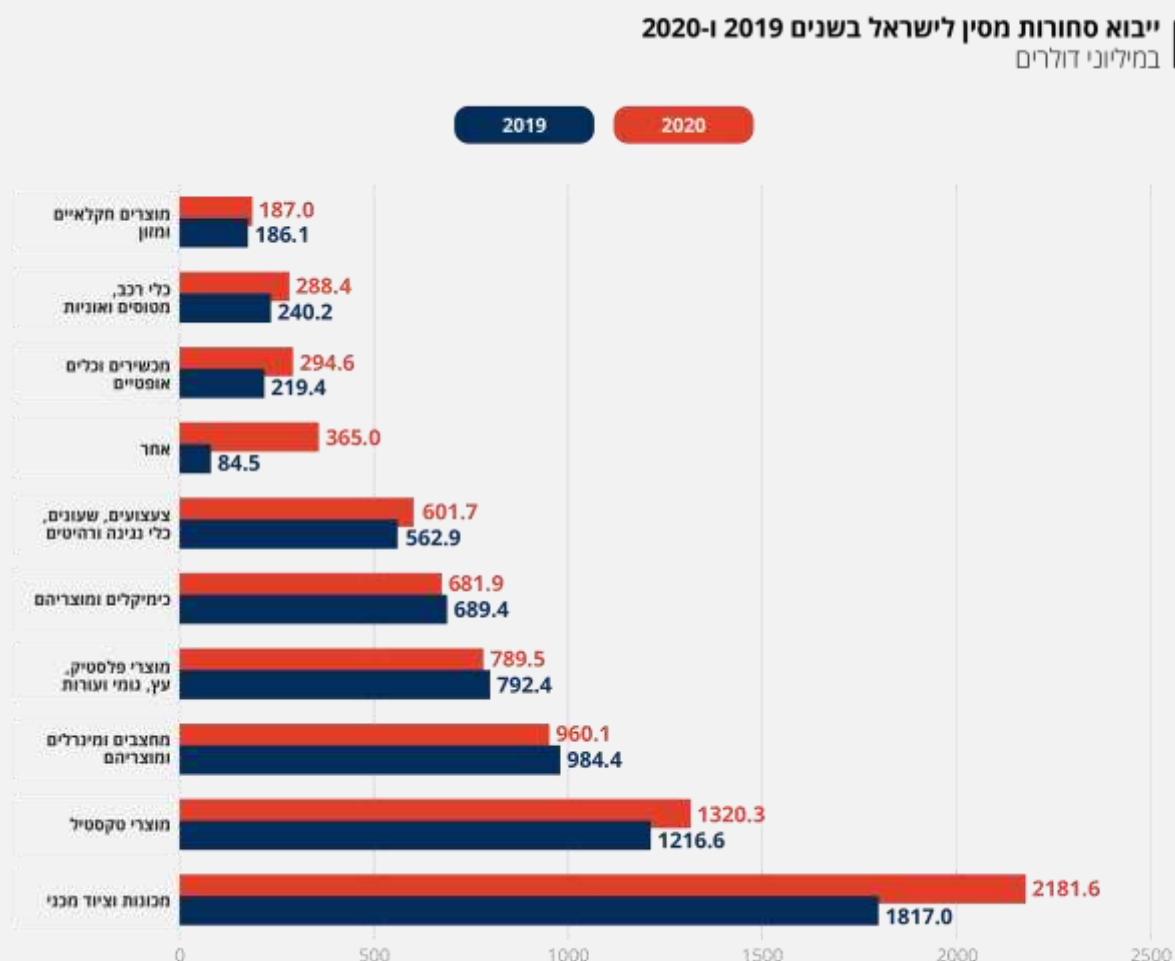
⁴ חברת Shanghai Zhenhua Heavy Industries Co., Ltd. הנמצאת בבעלות ממשלת סין זכתה במכרז למכירת מנופים עבור נמל אשדוד כבר ב-2017, כאשר תחילת מימוש המחויבות הייתה ב-2019 והמשיכה ב-2020.

גרף 5: ייצוא סחורות מישראל לסין בשנים 2019 ו-2020 (במיליוני דולרים)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

גרף 6: ייבוא סחורות מסין לישראל בשנים 2019 ו-2020 (במיליוני דולרים)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

סחר בשירותים

הסחר בשירותים עסקיים בין ישראל וסין הינו מאוד מצומצם, כך על פי נתוני הלמ"ס. בין שנת 2017 ל-2020 ישראל ייצאה שירותים לסין בהיקף של 601 מיליון דולר, כ-0.36 אחוזים מסך ייצוא השירותים הישראלי שעמד בתקופה זו על 163.8 מיליארד דולר. אמנם נרשמה עליה מגמתית בייצוא השירותים הישראלי לסין בשנים אלו, אך ההיקפים הקטנים הופכים את סקטור השירותים לכמעט ולא רלוונטי, במיוחד אל מול ייצוא השירותים לארצות הברית שעמד בתקופה זו על כ-61.9 מיליארד דולר (37.7 אחוזים מכלל ייצוא השירותים), או מול הסחר בשירותים עם האיחוד האירופאי, שעמד על כ-24.7 מיליארד דולר (כ-15 אחוזים מכלל ייצוא השירותים; ראו גרף 7).

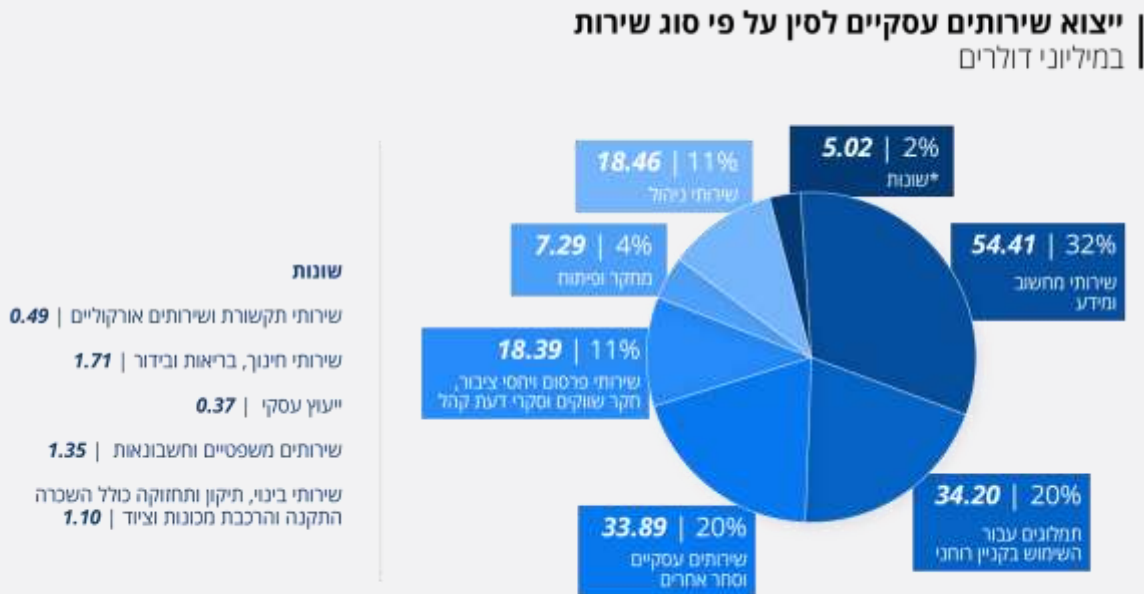
גרף 7: ייצוא שירותים מישראל לארצות הברית, האיחוד האירופי, סין ושאר הארצות במילארדי דולרים (2017-2020)

מקור: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

בשנת 2020 ייצוא שירותי מחשוב ומידע (שכוללים גם מחקר ופיתוח בתחום התוכנה) היוו כ- 32 אחוזים מסך ייצוא השירותים לסין (כ- 54 מיליון דולר), ואלו נמצאים בעליה מתמדת בעשור האחרון. שני ענפים נוספים מרכזיים בייצוא השירותים הישראליים לסין הינם תמלוגים בעבור שימוש בקניין רוחני (כ- 20 אחוזים מסך ייצוא השירותים לסין), ושירותי סחר ושירותים עסקיים אחרים, שגם הם יחדיו מהווים כ- 20 אחוזים מסך ייצוא השירותים לסין (ראו גרף 8). להשוואה, בשנת 2020 ייצוא שירותי מחשוב לאיחוד האירופאי עמדו על כ- 3.23 מיליארד דולר (כ- 44 אחוזים מסך ייצוא השירותים לאיחוד האירופאי), ולארצות הברית ייצוא שירותי מחשוב עמדו על כ- 7.5 מיליארד דולר (גם כאן, אלו מהווים כ- 44 אחוזים מסך ייצוא השירותים לארצות הברית). מכאן עולה כי ייצוא השירותים לסין הינו יחסית מגוון (לעומת הרכב ייצוא הסחורות הישראלי אליה), אך היקפי הייצוא קטנים מאוד, במיוחד לאור גודל השוק הסיני וחשיבותה בכלכלה העולמית.

גרף 8: ייצוא שירותים מישראל לסין בשנת 2020 (מיליוני דולרים)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

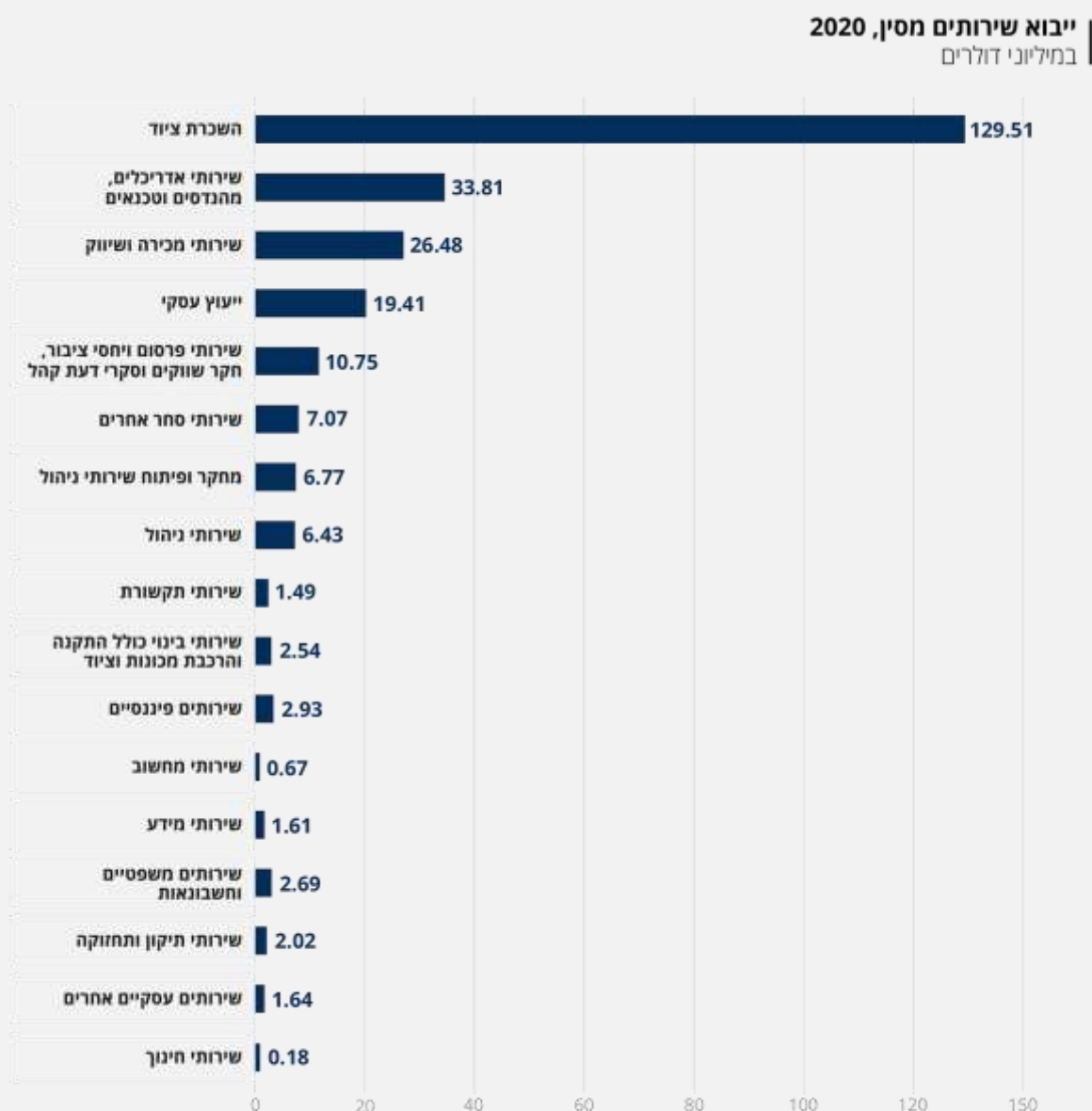
ייבוא השירותים מסין מ-2017 ועד 2020 עמד בממוצע על 1.73 אחוזים מסך ייבוא השירותים של ישראל מהעולם. זאת בעוד ייבוא השירותים מארצות הברית עמד בממוצע על 29.3 אחוזים מסך הייבוא, והייבוא מהאיחוד האירופאי עמד בממוצע על 15.2 אחוזים. גם בייבוא שירותים מסתמנת מגמת עליה הדרגתית, אך איטית, כאשר ב-2020 ייבוא השירותים מסין הסתכם ב-255.98 מיליון דולר (לעומת 4.3 מיליארד דולר מארצות הברית ו-2.2 מיליארד דולר מהאיחוד האירופאי; ראו גרף 9). ב-2020 כ-50.59 אחוזים מייבוא השירותים מסין לישראל היו בהשכרת ציוד (129.51 מיליון דולר) וכ-13.21 אחוזים בשירותי אדריכלים, מהנדסים וטכנאים (33.81 מיליון דולר; ראו גרף 10). מעורבותה של סין בהשקעה ובבניית תשתיות בישראל (כגון הרכבת הקלה בתל אביב ונמלי חיפה ואשדוד) יכולה להסביר את ייבוא שירותים אלו, שכן במסגרת בניית התשתיות החברות המבצעות משכירות את הציוד הכבד הנדרש ומעסיקות, בין היתר, מהנדסים וטכנאים סיניים ומכשירה ישראלים לעבודה עם עגורנים וכלי הנדסיים אחרים.

**גרף 9: ייבוא שירותים מסין, ארצות הברית, האיחוד האירופאי ושאר הארצות, 2017-2020
(מיליארדי דולרים)**

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

גרף 10: ייבוא שירותים מסין ב-2020 על פי סוג שירות (מיליוני דולרים)

נתונים: הלמ"ס; עיבוד וניתוח: INSS

סיכום

בשנים 2020 ו-2021 ישראל חוותה ארבעה גלים משמעותיים של התפרצות מגפת הקורונה, שבשלושה מהם הוחלט על סגר כללי וצמצום פעילות המשק באופן נרחב. הסחר הבינלאומי של ישראל נפגע גם הוא במהלך המשבר, וכפי שעולה מהנתונים שהוצגו, הסחר בסחורות עם ארצות הברית והאיחוד האירופי, שתי שותפות הסחר הגדולות של ישראל, הצטמצם משמעותית (זאת לעומת הסחר בשירותים שהמשיך לצמוח). מלבד בגל הראשון, שבו הסחר עם סין הצטמצם מעט, היקפי הסחר בין המדינות, הן בסחורות והן בשירותים,

דווקא גדלו, במיוחד במהלך הגלים השני והשלישי – בהם המשק הישראלי נסגר בדרגות שונות - ולאחריהם, וממשיך לגדול גם במחצית השנה הראשונה של 2021. עם זאת, ישראל נמצאת בגירעון מסחרי מתמשך מול סין (הן בסחורות והן בשירותים), ובשנת 2020 הייבוא מסין גדל והייצוא אליה קטן – דבר שהרחיב את הגירעון עוד יותר.

הרכב ייצוא הסחורות הישראלי לסין אינו מגוון וברובו נשען על ייצוא של רכיבים אלקטרוניים (בעיקר שבבים המיוצרים על ידי חברת אינטל). על ישראל לנסות ולגוון את ייצוא הסחורות לסין ולהגדיל את הנתח בייצוא סחורות מענפים בעלי פוטנציאל גידול ממשי עקב דרישה גוברת בסין, כגון תרופות, כימיקלים, מכשירים רפואיים ומוצרי חקלאות. בחינה קצרה של התחומים שבהם משקיעות חברות סיניות בישראל יכולה לתת אינדיקציה לגבי סוג הביקושים בשוק הסיני – שמתמקד ברובו ברכישת מוצרים עתירי טכנולוגיה. [מחקר קודם](#) שנעשה במכון למחקרי ביטחון לאומי מצא שבשנים האחרונות ישנו גידול בהיקף עסקאות השקעה של חברות סיניות בתחומי מדעי החיים, טכנולוגיות נקיות ובתחומי ה-IT והתוכנה הישראליים.

המלצות מדיניות

לכן, על ישראל לקדם ייצוא של מוצרים שונים מתחומי מדעי החיים, כגון מכשור רפואי מתקדם, תרופות ופתרונות רפואיים טכנולוגיים, כמו גם ייצוא של טכנולוגיות נקיות ו"ירוקות" המפותחות בישראל. עם זאת, הסחר בשירותים של ישראל עם סין מאוד מצומצם והפוטנציאל שבו אינו ממומש, במיוחד לאור הביקושים הגוברים בשוק הסיני הגדול והצומח. יש ביכולתה של ישראל, ככלכלת שירותים מפותחת, ליצור ערך מוסף עבור שווקי סין, במיוחד בסקטור ההיי-טק, ולכן עליה לקדם באמצעים שונים את ייצוא שירותיה גם לסין וכך לגוון עוד יותר ייצוא השירותים הישראלי לעולם (אך באופן זהיר ומחושב שלא יביא לאובדן הון אינטלקטואלי).

לאור ההיקפים של הסחר בסחורות ושירותים עם סין, חשוב לציין שכעת לא מתקיימת תלות משמעותית של ישראל בסחר עם סין, שאמנם מהווה את שותפת הסחר השלישית בגודלה, אך בפער גדול מול האיחוד האירופאי ובפער מסוים עם ארצות הברית (היקף הסחר בסחורות עם סין מהווה פחות מ-11 אחוזים מסך הסחר של ישראל עם העולם). עם זאת, הפער בין היקפי הסחר בסחורות של ישראל עם ארצות הברית ועם סין מצטמצם במידת מה בשנים האחרונות, בעיקר בעקבות העלייה בייבוא מסין ולמרות הקפאון היחסי בייצוא הישראלי, ובמיוחד בתקופת הקורונה – בעוד היקפי הסחר בין ישראל וארצות הברית ירדו במעט בין 2019 ו-2020, היקפי הסחר בין ישראל וסין נמצאים בעליה מתמדת – מגמה הממשיכה גם בעידן הקורונה.

כמעצמת-על כלכלית, חשוב לפתח את הקשרים הכלכליים עם סין, למצות ההזדמנויות שהשוק הסיני מציע לעסקים ישראלים ולמקסם את התועלת הכלכלית עבור השוק הישראלי בקשרי מסחר ענפים עם סין. מנגד, על ישראל להבטיח שאינה מפתחת תלות עמוקה

בסחורות או שירותים המיובאים מסין מצד אחד (כגון ציוד הנדסי כבד המשמש לבניית תשתיות), ובייצוא של סחורות מסוימות לסין (כגון שבבים ורכיבים אלקטרוניים), מצד שני. תלות כלכלית שכזו יכולה להיות בעייתית לאור מספר תהליכים מקומיים בסין, כגון רצונה לקדם פיתוח עצמאי וייצור מקומי של שבבים ומוליכים למחצה, ורגולציה מחמירה יותר בהקשר של השקעות סיניות בעולם והוצאת הון מחוץ למדינה. גם תהליכים בין-לאומיים יכולים להשפיע באופן שלילי על יחסי הסחר של סין עם ישראל, כגון המתח הגובר בין סין לארצות הברית ומאבקן על בכורה כלכלית וטכנולוגית בזירה הבין-לאומית. התדרדרות היחסים בין אוסטרליה וסין בחודשים האחרונים נותנת הצצה לדרך בה סין עושה שימוש במנופים כלכליים ובתלות מסחרית עמוקה של מדינות בשווקיה. לאחר שאוסטרליה אסרה על שימוש בטכנולוגיות של חברת הטלקום הסינית חווא-וויי בהקמת רשת דור חמישי במדינה ודרשה חקירה עצמאית לגבי מקורות נגיף הקורונה, סין הגיבה על ידי הטלת מכסים על סחורות אוסטרליות כגון יין ודגנים, ולאחרונה גם פחם, וכך פגעה באופן ממשי בכלכלת אוסטרליה. לכן, על ישראל לוודא שלא מתפתחת תלות בסחורות או שירותים מסוימים בסין, דבר שיכול לאחר מכן להשפיע על החלטות בתחומים אחרים מחשש מתגובה סינית שתביא לפגיעה חמורה ביחסי המסחר בין השתיים ובכלכלה הישראלית.

לבסוף ובהקשר לכך, ישראל צריכה להטות אוזן קשבת לדאגותיה של ארצות הברית ממעורבותה הגוברת של סין בכלכלה הישראלית, ולבחון באופן מתמיד את קשריה הכלכליים עם סין ולוודא שאלו לא מביאים ליצירת מנופים כלכליים ופוליטיים. נושא זה הופך לחשוב עוד יותר לאור הקמפיין של השלטון בסין נגד חברות הטכנולוגיה והפיננסים הסיניות, וגם לאור נפילתה של חברת הנדל"ן אוורגראנד (Evergrande) וקשיים של חברות נדל"ן נוספות בסין. אחת הדרכים למנוע זאת היא לנסות ולגוון את הרכב הייצוא לסין ואת הרכב הייצוא של ישראל באופן כללי, לעמוד על יישומם של הסכמי רכש גומלין ולוודא, במידת האפשר, כי ישראל לא תלויה באופן בלעדי בסחורות אסטרטגיות העוברות בשרשרת האספקה שמקורה בסין.